

Antero Leitzinger

Tutkija, VTT
Maahanmuuttovirasto
antero.leitzinger@migri.fi

Hullu vuosi 1919

Suomen ulkomaalaispolitiikan ”hulluna vuonna” 1919 tapahtui paljon lyhyessä ajassa ja yllättävän vähäisellä vatuloinnilla. Maalaisliiton johtaja Santeri Alkio esitti 10.1. välikysymyksensä venäläisten pakolaisten ”maahan tulvaamista” vastaan. Eduskunta keskusteli aiheesta viikkoa myöhemmin, jolloin nuorsuomalaiset kansanedustajat esittivät vuorostaan välikysymyksensä protestoidakseen saksalaisten maahantulon rajoittamista. Alkio päätti keskustelun 21.1. moittimalla, että ”meillä kurnitaan hytysiä ja nieleskellään kameeleita”.

Passiosasto, jonka vastuulla oli ulkomaalaisvalvonta, siirrettiin 7.3. yleisesikunnan komennosta sisäministeriön alaisuuteen ja sen nimi muutettiin tarkastusosastoksi, tarkastustoimistoksi sekä lopulta Etsivän keskuspoliisin passitoimistoksi. EK perustettiin hallituksen päätöksellä samana päivänä 17.7. kun Suomen Hallitusmuoto hyväksyttiin eduskunnassa, mutta näihin organisaatiouudistuksiin ei lakeja eikä asetuksiakaan tarvittu.

”Asetus passeista, sekä Suomen kansalaisille ulkomaille lähteä että ulkomaalaisille matkoilla Suomeen ja Suomessa ynnä siellä oleskellessansa” oli ollut voimassa yli 30 vuotta kun sen ulkomaalaisia koskevat pykälät (9–16 §) korvasi 2.7. annettu ”Asetus ulkomaalaisten maahantulosta ja oleskelusta valtakunnassa” — loput pykälät korvasi 4.7. annettu passiasetus. Nämä uudet asetukset samoin kuin päätös EK:n perustamisesta astuivat voimaan 1.8. Ulkomaalaisasetuksessa oli vain

29 pykälää — nykyisin sen on korvannut ulkomaalaislaki, jossa pykäläiä on kymmenkertaisesti — mutta sillä selvittiin Kirjasalon evakuoinnin (1920), Kronstadtin kapinan (1921) ja Itä-Karjalan kansannousun (1922) tuottamista tuhansista pakolaisista.

Vähemmälle huomiolle kirjallisuudessa on jäänyt Suomen Kuvalehden 28.6. etusivulleen julkaisema kuva saksalaisista lapsista, joita oli tuotu kesäksi ”virkistymiseen kotimaan vaivoista ja nälkäkärsimyksistä...sini-järviemme rannoilla.” Lasten kesäloma oli ilmeisesti menestys, sillä syyskuussa Saksan lehdissä pohdittiin ”käsityöläisten, elinkeinonharjoittajien, insinöörien ja maanviljelijäin” joukkomuuttoa Suomeen. Toisaalta samaan aikaan Suomessa huolestuttiin jälleen asuntopulasta ja suunniteltiin venäläisten joukkokarkoituksia ainakin rannikkokaupungeista sisämaahan. EK:n passitoimistossa todettiin kuitenkin suunnitelmat turhiksi ja että ”kansalliskiihkossa ei sentään saa mennä liian pitkälle, sillä olisihan kaikkea muuta kuin järkevää ja maamme etujen valvomista, jos ilman erikoista harkintaa ruvettaisiin ajamaan pois täältä henkilöitä vain sen takia, että he ovat venäläisiä.”

Keisarillisissa kirjeissä, julistuksissa ja asetuksissa hajallaan ollut kansalaisuuslainsäädäntö koottiin ensimmäiseen kansalaisuuslakiin, jonka hallitus esitti 9.4. ja eduskunta hyväksyi vähäisin muutoksin 24.10. ”Laki ulkomaalaisen ottamisesta Suomen kansalaiseksi” sisälsi vain kahdeksan

pykälää ja astui voimaan seuraavana vuonna. Haasteita olisi ollut enem-
päänkin, sillä Venäjällä odottivat ko-
tiuttamistaan tuhannet suomalais-
taustaiset ja Tarton rauha myönsi
optio-oikeuden Petsamon asukkaille.
Sortovuosina Suomen väestökir-
janpitoon oli merkitty laittomasti
ulkomaalaisia, jotka unohtuivat nii-
hin vuosikymmeniksi. Toisaalta tie-
tojen huolimaton korjaaminen oli
riistänyt kansalaisuuden eräältäkin
venäläissuvun jälkeläiseltä, joka oli
ehtinyt olla valtion virassa, äänestää
vaaleissa ja kuulua Suojeluskuntaan
ennen kuin hänen esi-isiensä sama
kansalaisuus kyseenalaistettiin –
vääräys korjattiin pienimmän riesan
tietä, hakemalla ja myöntämällä uu-
delleen kansalaisuus, jota ei olisi
koskaan pitänyt menettääkään.

Kansalaisuuspäätökset oli siirret-
ty asetuksella 13.5. oikeusministeri-
öltä sisäministeriölle. Hakemukset
olivat ruuhkautuneet, sillä vuoden
1916 alun jälkeen 2199 perhettä, jois-
ta 2036 Venäjän alamaaisia, oli hake-
nut Suomen kansalaisuutta. Vuosina
1916–1917 yksikään ulkomaalainen
ei ollut saanut Suomen kansalai-
suutta, mutta vuonna 1918 myönteis-
iä päätöksiä tehtiin ennätyselliset
967 ja ensi kertaa myös juutalaisille.

Vuoden 1919 puolella ensimmäi-
nen muslimi jätti kansalaisuusanomuksen-
sa, joka seuraavana vuonna hyväksyttiin. Syk-
sillä 1919 perustettu Etuvartiokansojen klubi
vahvisti islaminuskoisten venäjänturkkilaisen
tai tataarien itsetuntoa ja sopeutumista
suomalaiseen yhteiskuntaan, sillä klubin
toimintaan osallistuneet professorit ja poliit-
tikot korostivat yhteisen projektin isänmaal-
lisuutta sekä nuorten kouluttamisen arvoa.

Sadan vuoden takaisista ratkaisuista tuli
pohjimmiltaan kestäviä ja kauaskantoisia,
vaikka ulkomaalaisasetusta ja kansalai-
suuslakia jouduttiinkin jo 1920-luvulla täy-
dentämään. Suomi oli poliittisesti monin
tavoin pirstaloitunut ja julkinen keskustelu
ulkomaalaispolitiikasta jatkui vireänä, mut-
ta se ei juurikaan vaikuttanut hallintoon ja
lainsäädäntöön. Vastaitsenäistyneen ja 25.1.
perustetun Kansainliiton jäsenyyttä hake-
neen Suomen valtvoja olivat perinteisesti
kunnioitetun laillisuusperiaatteen rinnalla
puoluerajat ylittänyt käytännöllisyys, joka

Suomen Kuvalehti 28.6.1919.

ei juuttunut periaatteellisiin kiistoihin tai
perustuslaillisiin epämääräisyyksiin. Kärsikö
maahanmuuttajien oikeusturva siitä, että vi-
ranomaisilla oli väljästi harkintavaltaa eikä
päätöksistä voinut valittaa? Kymmenien tu-
hansien Suomeen jääneiden ihmisten mie-
lestä kysymys olisi hyvin teoreettinen.

Aikansa haasteista voi saada käsityksen
Kansalliskirjaston digitoimista sanomaleh-
distä, muistelmakirjoista, Pekka Nevalaisen
tutkimuksista ja Max Engmanin tietojärkä-
leestä "Raja", jota ei pidä sekoittaa samanni-
miseen turhan kuvitteelliseen elokuvaan.
Totuus on joskus taruakin ihmeellisempää,
mutta myönteisemmällä tavalla. Ei hullum-
min nuorelta Suomelta!